

De geest en de fles

Alcoholafhankelijkheid bij mensen met angst en depressie

Stoornissen in het gebruik van alcohol

In de DSM-IV worden twee stoornissen in het gebruik van alcohol onderscheiden. In de eerste plaats gaat het om de diagnose alcoholafhankelijkheid, waarbij iemand volledig in de greep wordt gehouden door de drank. Deze stoornis wordt gekenmerkt door een combinatie van lichamelijke afhankelijkheid (tolerantie en onthoudingsverschijnselen), psychische afhankelijkheid (hunkering), controleverlies (vaker of meer gebruiken dan is voorgenomen en/of niet kunnen stoppen) en lichamelijke en/of sociale gevolgen van het alcoholgebruik. Bij een diagnose van alcoholmisbruik gaat het veel meer om interpersoonlijke en sociale problemen die ontstaan door het gebruik van alcohol en is er geen sprake van afhankelijkheid of controleverlies. Iemand komt dus duidelijk in de problemen door het alcoholgebruik maar is er niet afhankelijk van.

Prevalentie bij mensen met angst en depressie

Binnen de algemene Nederlandse bevolking heeft zo'n 5-6% ooit in hun leven een diagnose alcoholafhankelijkheid, terwijl alcoholmisbruik ongeveer twee keer zo vaak voorkomt. Maar hoe is dat bij mensen die ooit in hun leven een angst- of depressieve stoornis hebben gehad? Dit is één van de vragen waarop we op basis van de gegevens van de Nederlandse Studie naar Depressie en Angst (NESDA; zie kader) antwoord probeerden te krijgen. Uit onze resultaten blijkt dat mensen met een angst- en/of depressieve stoornis een verhoogd risico hebben op alcoholafhankelijkheid (zie figuur). Zo is de kans op alcoholafhankelijkheid bij mensen met alleen een angststoornis verdubbeld (prevalentie: 12%) en bij mensen met alleen een depressieve stoornis verdrievoudigd (prevalentie: 16%). Bij mensen met zowel een angst- als een depressieve stoornis krijgt maar liefst 20% te maken met een additionele alcoholafhankelijkheid. Kortom, er bestaat een duidelijk verband tussen angst- en depressieve stoornissen en alcoholafhankelijkheid. Voor alcoholmisbruik vinden we echter geen verband; alcoholmisbruik komt bij mensen mét angst- of depressieve

stoornissen namelijk evenveel voor als bij mensen zonder angst en/of depressieve stoornissen (ongeveer 12%; zie ook figuur op pagina 30).

Mogelijke verklaringen

Voor het verband tussen alcoholafhankelijkheid en angst en/of depressieve stoornissen is in de literatuur een aantal verklaringen geopperd. Een van deze mogelijke verklaringen gaat er vanuit dat mensen met angst- en depressieve stoornissen hun symptomen proberen te verzachten door 'zelfmedicatie' met alcohol; de angst- en/of depressieve stoornis veroorzaakt dus de alcoholafhankelijkheid. Andersom is het ook denkbaar dat angst- en depressieve stoornissen het gevolg zijn van chronische alcoholintoxicatie of onthoudingsverschijnselen. Een derde mogelijkheid zou zijn dat gemeenschappelijke risicofactoren onafhankelijk zowel angst- als depressieve stoornissen alsook stoornissen in het gebruik van alcohol veroorzaken.

Alcoholafhankelijkheid volgt vaak op angst en depressie

Met de longitudinale data die binnenkort bij NESDA beschikbaar komen, hopen we in de toekomst het verband tussen angst en depressie en alcoholafhankelijkheid beter te kunnen verklaren. Op dit moment maken we daar al een begin mee door te kijken naar de volgorde waarop deze stoornissen over het algemeen optreden. Mensen hebben namelijk aangegeven op welke leeftijd zij voor het eerst klachten kregen. Zo blijkt dat alcoholafhankelijkheid gelijktijdig kan ontstaan met, maar ook vooraf kan gaan aan een angst- en depressieve stoornis, maar binnen onze populatie zien we vaker dat de alcoholafhankelijkheid volgt op de angst en/of depressie. Vooral bij mensen met zowel een angst- als depressieve stoornis komt dit vaak voor; in 4 op de 5 personen treedt eerst de angst en/of depressie op en volgt daarna de alcoholafhankelijkheid.

Risico-indicatoren

Hoewel alcoholafhankelijkheid veel voorkomt bij

mensen met een angst- en/of depressieve stoornis, wordt zij in de praktijk vaak niet herkend. De alcoholafhankelijkheid blijft hierdoor onbehandeld en daarmee is ook de therapie voor angst of depressie niet optimaal. Het is daarom interessant om te onderzoeken op welke kenmerken angstige en depressieve mensen met alcoholafhankelijkheid zich onderscheiden van mensen zonder additionele alcoholafhankelijkheid. Zodoende kunnen mensen met comorbide alcoholafhankelijkheid beter geïdentificeerd worden en kan de behandeling hierop aangepast worden. Bovendien kan deze informatie ook in preventie aanknopingspunten bieden door een risicogroep van angstige en/of depressieve personen aan te wijzen die een verhoogd risico heeft om in de toekomst alcoholafhankelijkheid te ontwikkelen.

Mannen hebben een verhoogd risico op alcoholafhankelijkheid

En wat laten de resultaten uit NESDA zien? Binnen de groep van angstige en/of depressieve mensen komt alcoholafhankelijkheid ruim twee keer zo vaak voor bij mannen. Daarnaast spelen kwetsbaarheidsfactoren een belangrijke rol; angstige en/of depressieve personen met een additionele alcoholafhankelijkheid hebben vaak ook familieleden met een alcoholafhankelijkheid of een angst- en/of depressieve stoornis. Bovendien zijn bepaalde persoonlijkheidskenmerken, zoals een verhoogde openheid voor ervaringen en een verminderde consciëntieusheid, en andere sociale factoren belangrijke risico-indicatoren voor alcoholafhankelijkheid. Mensen met comorbide alcoholafhankelijkheid zijn ook vaker rokers en drugsgebruikers. Opvallend is dat het niet de kenmerken van een angst- en/of depressieve stoornis (zoals duur en ernst) zijn die het risico op een alcoholafhankelijkheid verhogen.

Nederlandse Studie naar Depressie en Angst

Binnen de Nederlandse Studie naar Depressie en Angst (NESDA) worden zowel mensen met als zonder een angst- of depressieve stoornis voor een periode van acht jaar gevolgd. Middels een gestructureerd psychiatrisch interview zijn, naast de angst- en depressieve stoornissen, ook stoornissen in het gebruik van alcohol gediagnosticeerd. De gepresenteerde resultaten zijn gebaseerd op de baselinemeting waaraan 2981 mensen hebben deelgenomen. In de toekomst hopen we op basis van longitudinale data ook uitspraken te kunnen doen over het beloop van stoornissen in het gebruik van alcohol bij mensen met angst- en/of depressieve stoornissen.

Onderzoek leidt tot betere zorg voor mensen met angst en depressie

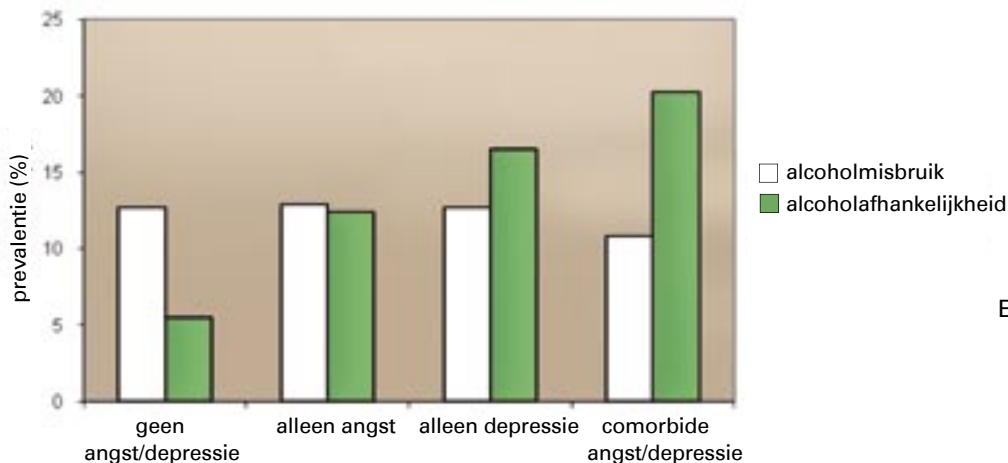
Mensen met angst en depressie hebben een verhoogd risico op alcoholafhankelijkheid. Op dit moment wordt een dergelijke additionele alcoholafhankelijkheid in de praktijk vaak niet herkend. Toch blijken angstige of depressieve mensen met alcoholafhankelijkheid zich op een aantal kenmerken duidelijk te onderscheiden van mensen zonder alcoholafhankelijkheid. Met deze én toekomstige bevindingen hopen we de zorg voor angstige en depressieve personen die tevens lijden aan alcoholafhankelijkheid aanzienlijk te verbeteren.

Lynn Boschloo,
promovendus bij het EMGO+ Instituut en de
afdeling Psychiatrie van het VU medisch centrum.

Binnen de Nederlandse Studie naar Depressie en Angst is zij geïnteresseerd in de aanwezigheid en het beloop van stoornissen in het gebruik van alcohol bij mensen met een angst- en/of depressieve stoornis.

E-mail: l.boschloo@ggzingeest.nl

Alcoholmisbruik en -afhankelijkheid bij mensen met angst/depressie

Een volledige referentie-lijst is op verzoek bij de auteur te verkrijgen.